

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 15. marca 1854.

List 21.

Kmetijski pomenki

v občnem zboru štajarske km. družbe v Gradcu.

(Dalje.)

Gospod dr. Hlubek je razlagal nadalje Marcelovo mašino, s katero se dajo izlušeni koruzji ali turšični storži na drobno zmleti (Reissmaschine). Omislili so si to mašino peki v Gradcu, kjer se vsak z lastnimi očmi lahko prepriča velike koristi omenjenega drobljača, kateri v eni uri 240 funtov praznih storžev predela v drobni drob (Schrott), ki ga goveda in krave kaj rade jejo. Gosp. dr. Hlubek je dal 7 vaganov tega drobú zmleti v moko, in iz 124 funtov turšičnih storžev se je namlelo 21 funtov lepe, 21 funtov srednje, 28 funt. slabe moke in pa 28 funtov otrobov, vsega skup tedaj 98 funtov. Ker je moka prvih dveh sort tudi za človeško hrano (živež) prav dobra, tedaj se zamore reči, da iz 100 funtov storžev se namelje 33 funtov za kuho in peko dobre moke. Iz moke prve sorte je dal gosp. dohtar trojni kruh spěči; k enemu se je vzelo četrta del, k družemu polovica, k tretjemu 3 četrti storžne moke. Dva hleba vsake sorte sta bila za pokušnjo zboru podana, in le en glas je bil, da po več krajih na kmetih, posebno pa vinčarji še dosto slabiji kruh jejo, kakor je bil ta, za ktere ga se je 3 četrt storžne moke vzelo.

Ob času dragine in lakote ni tedaj boljši namestnice krušne moke, kakor je moka iz turšičnih storžev.

Cena tega kruha, en dan po peki vaganega, je bila za funt 3 krajc. od prve sorte, $2\frac{1}{5}$ krajc. od druge, in $1\frac{4}{5}$ krajc. od tretje sorte, toda storžna moka ni bila v rajtingo vzeta. Se ve da bo funt tega kruha nekoliko dražji, ako se tudi cena moke v rajtingo vzame; vendar bo tudi potem še zmiraj sila dober kup, ker sicer zametovani storži so tako rekoč po nič, in bo le delo z mletvijo nekaj koštalo.

Ker je skorja tega kruha posebno dobrega okusa, so ukazali svitli nadvojvoda iz te moke nekoliko suharja (dvakrat pečenega kruha ali cvi-baka) spěči, ki se dá lahko delj časa shraniti in bi utegnil za namako v mleku prav tečno jelo biti.

Dalje je gosp. dr. Hlubek omenil še neke lastnosti Marcelovega drobljača, ki se zlasti kmetovavcem priporoča, in ta lastnost je, da zmelje celi storž z zernjem vred v drobni drob, da tedaj ni treba storžev poprej smukati in jih drobiti za pičo konjem in pitavnim volom. Ta mašina stori vse to ob enem, in ker so zmleti storži veliko tečniši za živino kakor sicer turšičnemu drobu pridevana rezanica, je lahko verjeti velika korist te mašine.

Le eno — pa to veliko — je, da je ta Marcelov mlin ali ta mašina predraga, da bi si jo mogel omisliti tudi mali kmetovavec, ker po razni ve-

likosti veljá od 300 do 600 fl. Želeti pa bi bilo, da bi si jo napravili mlinarji ali soseske (občine) same, in bi potem za majhino mlevšino mleli ljudem turšične storže z zernjem vred ali osmučene.

Svitli najvoda Joan so opomnili potem iz vsih krajev Štajarskega zbrane poslance, da kupčija z domačim vinom zlo pěša, in da je tedaj živa potreba prevdarjati: kako bi se ti nadlogi v okom prišlo. Gospod nadvojvoda so nasvetovali: naj bi se po izgledu imenitnih vinskih dežel, kakor Francozkega, Rajnskih okolic, doljne Austrije in Ogerskega, napravila tudi na Štajarskem velika vinska zaloga, v kateri bi se vino na debelo prodajalo in kamor bi se kupci obračali, ki hočejo štajarskega vina kupiti. Tergovstvo s štajarskim vinom se zamore le potem razširiti in povzdigniti, ako se ga enake dobre sorte veliko pridela, sicer zavolj velicih nogradskih razločkov ni mogoče neprenehoma streči kupcom, ki poprašujejo le po eni sorti. Poslanca mariborska sta s krepko in modro besedo podpirala napravo take občne vinske zaloge *), ktera naj se napravi z združenim pristopom štajarskih vinorejcov. Mnoge druge želje so bile razodete, po katerih naj bi se tudi napravljane vina zboljšalo, in sklep teh pomenkov je bil, da bo pomnoženi odbor vso to zadevo natanko prevdaril, postavo za tako družbo osnoval in vse pripravil, da berž ko bo moč se bo odperla taka občna zaloga štajarskega vina.

Grof Vilhelm Khünberg je v kratkem pa dobro prevdarjenem govoru dokazal potrebo: naj bi se osnovala upna ali zastavna naprava, ker taka naprava, v kateri si zamore vsaki kmetovavec za poštene činž potrebnega dnarja izposoditi, je živa potreba ne le za Štajarsko, temuč tudi za večidel dežel našega cesarstva. Če bi vsaka dežela tako upnico ali zastavnico imela, bi imelo kmetijstvo veliko pomoč v potrebi, v kateri prevečkrat le pada v roke odertnikov. Nasvet ta je bil enoglasno z željo sprejet: da bi se izpolnil. Odbor družbini bo prevdaril to reč do dobrega in bo osnovo take naprave poslal podružnicam v presodbo, po kateri se bo v prihodnjem občnem zboru sklenila ta za kmetijstvo vsake dežele važna naprava.

(Dalje sledí.)

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Znajdbe po drobnogledih ali povečavnikih.

Narava (natvora) je v malem ravno to, kar je v velikem: ravno tako lepo vredjena v sestavi orjaškega slona, kakor v stvarjenju sirnega červica. Edini razlo-

*) Tudi gosp. dr. M. je v 100. listu lanskih „Novic“ lepo razjasnil to potrebo.

ček je v tem, da oči naše ne morejo pri svoji slabosti popolnoma seči v sostavo prav majhnih teles, in da jim marsikaj uide, kar najdemo z družimi pripomočki, s katerimi pridemo na pomoč očem, da povekšajo mnogokrat vsako stvar in nam očitno storé tudi naj drobnejšo.

Drobnogledi ali povečavniki nam kažejo nov svet rastlin in žival; nam kažejo, da so tudi take telesca, ki se z golimi očmi celò viditi ne morejo, in da tudi take drobtinice iz mnogih delov obstojé, katerih vsak svojo podobo ima.

Peščene zerna se zde vse okrogle, ko jih ogledujemo z golimi očmi. S povečavniki pa lahko vidimo, da vsako peščeno zerno se od družih v podobi in velikosti loči. Nekatere so okrogle, nekatere čveterovoglate, nekatere čunjevite, nekatere razne neredne podobe. Narčudovitše pa je, da s pomočjo drobnogleda, ki milionkrat povekšuje, v peščenih zernih nov svet merčesov najdemo. V votlinici peščenega zerna se je prebivališče merčesa našlo. V siru je neko pleme majhnih živalic, ki se jim sirni červiči pravi. Golim očem se kažejo le ko pičice. Povečavniki pa kažejo, da so stvari čudovite podobe. Ti merčesi imajo ne le oči, gobčka in nog, temuč tudi prezračno telesce, ki je pokrito z dolgo dlačico kakor z bodili.

V rastlinstvu se kaže plesnovina, ki se vlažnih reči rada prime, kakor cel gojzd mičkinih cvetlic in drevesic. Veje, peresa, cvetje in sad se dajo na njih dobro razločiti. Cvetlice imajo dolge, bele in prezračne stebila. Dokler se ne razcveté, je cvetlica majhni zeleni kroglici podobna; kakor hitro pa dozori, je bela.

Kakor ni od plesnovine nihče tega mislil, tako neverjetno bi bilo, da prah, ki se vidi na perutih metuljev, ni družega ko mnogo majhnih peresic, ako bi nas povečavniki tega ne prepričali.

Al v tem premišljevanju, prijatelj moj, ti ni treba segati po daljnih rečéh. Ostani sam pri sebi. Ogleduj se povečavnikom svojo lastno kožo. Zgornja mrenica tvoje kože je podobna luskinastemu oklepu kakošne ribe. Zrajtalo se je, da peščeno zerno 250 tacih luskin lahko zagerne, da ena sama luskin 500 potnih luknjic pokriva, in da je tedaj v prostoru, ki je v velikosti peščenemu zernu enak, 125.000 luknjic, skozi ktere koža hlapi in se potí, in skozi ktere koža vnanje stvari v-se poteguje. Ko bi človek to čudovito napravo kože svoje le enmalo prevdaril, očitno bi mu bilo, da snažnost života je potreba neobhodna za zdravje njegovo.

Kako brezštevilne so stvari, ki jih je Stvarnik naš po vsi zemlji razširil! Kar vidiš, je le majhen, in znabiti nar manjši del stvari na svetu vesoljnem. Koliko več je še v naravi tvojim počutkom popolnoma skritega! Čez 30 tisuč rastlin in nekoliko tisuč merčesnih plemen nam je že znanih; al vse to ni nič proti vesoljnosti. Kako bi naše čudenje in sterjenje še le rastlo, ko bi se nam enkrat dno morja in rek odgernilo, ko bi mogli na druge planete priti! — In kar je pri tem še nar bolj čudapolno, je to, da v nar manjših stvaréh velike narave vladuje tolikošna modrost, kolikoršna v nar večih delih. Narava je tudi v malenkostih tako redna in pravilna, kakor v nezmernih svetih med nami, katerih obsežje je treba po milionih meriti. Stvarnik skerbí z ravno tako dobrotljivostjo za červa, ki po prahu lazi, kakor za soma, ki se v morju ko stolp dviguje. — Naj nam bo to kazálo, da narmanjša naših sostvari je vredna naše skerbí, ker je vredna spoznana živeti kakor mi!

O Noriku in Noreji.

Spisal Davorin Terstenjak.

Drugi članek.

Zgodovinski pregled.

(Dalje.)

Keltomanski pisatelji, kateri terdijo, da so Noričani in Tauriščani Kelti, ktere perve je edini v 5. stoletji po Kristu živši prepisevavec Strabonov Zosim, Strabona nerazumivši, za Kelte oglasil, težko bodo premagali s svojimi terjenji opiraje se na nekoliko celtiških besed. Mi hočemo vse te besede presojevati in dokazati, da so obema jezikoma: celtiškemu in slovenskemu lastne, in dedovina iz indiškega prvotnega jezika.

So pa sledeče. Pravijo namreč: Tauer pomeni v celtiškem jeziku goro, tedaj so Tauriščani Kelti in prebivavci gor. Tarw ¹⁾ izvirno ne pomeni gore, temoč tura — tora, bika, kateri je tudi symbol nar večega celtiškega božanstva Hu-ta ²⁾ bil. Ime njegovega symbola so prenesli na goro, kakor Slovenci, katerim (po Slomšek) tudi tora pomeni goro. Saj clo v latinskem jeziku pomeni taurus goro, breg, kar sicer bode malo kdo verjel, ali poslušajmo rojenega Latinca Quintiliana (Quint VIII. 2.): „Taurus animal sit an mons, an signum in coelo, an nomen hominis, an radix arboris, nisi distinctum non intelligitur“. Dalje Diomeda (Diomedes 2. 444.): „Fit amphibolia per homonymiam ut cum dicamus taurum, non scias, utrum de armento, an obscoenam corporis partem, an montem, an qui est in sideribus taurum dicamus“. Znal bi kdo reči, da Quintilian pod besedo mons je menil goro Taurus v Azii, ali čemu bi taka hermenevtika bila potrebna? Ker vidimo, da ima pomen phalla in bika, ter je tudi še tretji mogoči. Saj v slovenskem jeziku pomeni bik žival in lenišnično peč in debelo tersovo korenje, ravno ko v latinskem pomeni „radix arboris“. Ta beseda je vsim indoeuropejskim narodom obča, primeri: sanskritsko dharma, sthūra, Auer = Tauer, kakor ur = tur, ταῦρος taurus, tor, tur, ter. Ravno taka je z besedo din, dinas, dun ³⁾ Anhöhe, Hügel, Burg, Zaun, Garten, civitas, zato angleško denizen civitate gaudens. Najdemo jo v gerškem *dw*, cumulus arenarum, Sandhaufen, v nemškem Dunen, Dünen, in v slaven-skem tyn = hrib, veža, dom, primeri: Radotyn, Libotyn, tynska gora, Tynje vesi, in holmi na Českem in Koroškem. Ravno tako je z besedo pen caput, acervus, Bergspitze, gerški βερος, slavenski Ban, caput nationis illiricae, letiški pungis, punnis in punne, sanskritski punga acervus; sem spada tudi slovenska beseda penj, panj, zato slovenska imena Pen, in ime vasi Penoje. Pri galicijskih Polacih je beseda pienina v pomen Bergspitze še tudi poznana.

Tudi celtiška beseda bri, adjektiv brig, bre ⁴⁾, Berggipfel, Hügelgipfel, nemore biti za temeljiti dokaz v imenih, ker jo tudi slovenski jezik pozna: breg, brig, Berg. Breg po pravem pomenu Ufer, ripa, zato sanskritski pâraga, ad ulteriorem ripam iens.

Zlo se upirajo keltomanski pisatelji na besedo magus, mag, magen, campus, locus ⁵⁾, vendar tudi to pozná slovenski jezik in mi koreniko mag še nahajamo v besedi magila. Nar berže je sanskritski mah, crescere, izvirna korenika besed mag, magen, magila, kakor besede berdo, sanskritski verdh, crescere, ka-

¹⁾ Leibnitz Collectanea etymolog. 142. — ²⁾ Davies Mythology of the Druids 352. 508. Toland History of the Druids str. 125. — ³⁾ Leibnitz 116. 118. — ⁴⁾ Leibnitz Collectan. etymolog. 79. 98. — ⁵⁾ Dr. Zeus Grammat. Celtic. 5. 6. 121.